Immigratie- en Naturalisatiedienst
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Werkinstructie SUA **Openbaar**

Aan	Directeuren IND
cc DDMB	
Van	Hoofddirecteur IND
Nummer & Titel	WI 2020/17 Het gebruik van bronnen en landeninformatie binnen het asielproces
Kenmerk (digijust)	
Hoofdtaak	Asiel
Relatie met	
Publicatiedatum	24-11-2020
Geldig vanaf	24-11-2020
Geldig tot en met	24-11-2025

Disclaimer
De Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) gebruikt werkinstructies om een breder onderwerp toe te lichten voor medewerkers van de IND ter ondersteuning van hun werkzaamheden en met als doel om het beleid op een correcte en eenduidige wijze uit te voeren. Deze instructies zijn nadrukkelijk géén beleidsregels, maar procedurele instructies en zijn dan ook niet bedoeld als vervanging van de bepalingen in de Vreemdelingencirculaire 2000 of de Handleiding Rijkswet op het Nederlanderschap. Er kunnen overigens goede redenen bestaan om in een individueel geval maatwerk te leveren en van een instructie af te wijken.

Inhoud

1. Aanleiding 2
2. Wat is COI? 2
3. Het gebruik van COI binnen het asielproces 2
3.1 Wanneer wordt COI gebruikt 2
Gebruik van COI tijdens gehoren 3
Gebruik van COI binnen de besluitvorming 3
3.2 Het verzamelen van COI 3
4. Kwaliteit van COI 4
4.1 Kwaliteitsindicatoren voor COI en indeling naar soort 4
4.2 Zelf de kwaliteit van een bron beoordelen 5
5. Het verwijzen naar COI in beslisproducten 6
5.1 Standaardnotatie verwijzing 7
5.2 Gebruik maken van bronnen in een andere taal 8

1. Aanleiding

Bij de IND wordt op verschillende momenten in de asielprocedure gebruik gemaakt van landeninformatie. Voorafgaand aan deze werkinstructie bestonden er echter geen openbare instructies hoe met landeninformatie omgegaan dient te worden. Het ACVZ advies 'Weten en wegen'[1] was kritisch ten aanzien van het ontbreken van een openbare instructie over de omgang met bronnen en landeninformatie. Eén van de vier aanbevelingen die de ACVZ in dit advies doet luidt: "Publiceer en vermeld landen-informatie in beschikkingen én in landgebonden asielbeleid op systematische wijze." De IND heeft aangegeven de aanbeveling van de ACVZ, dat er een openbare instructie over het gebruik van bronnen moet komen, op te volgen.[2] De IND acht het van belang dat er op een transparante en uniforme wijze omgegaan wordt met bronnen binnen het asielproces. Deze werkinstructie is dan ook leidend voor hoe binnen de IND omgegaan dient te worden met bronnen.

2. Wat is COI?

COI staat voor "Country of Origin Information", oftewel landeninformatie. COI bestaat uit relevante feiten en informatie over de omstandigheden in het land van herkomst (of land van bestendig verblijf) van de vreemdeling. Binnen het asielproces wordt op meerdere momenten gebruik gemaakt van COI, dit wordt in hoofdstuk 3 verder toegelicht.

COI is landeninformatie die relevant is voor de beoordeling van de asielaanvraag. Het gaat niet om willekeurige gegevens, maar specifiek om die land-gerelateerde gegevens die kunnen bijdragen aan het beter plaatsen, begrijpen of beoordelen van hetgeen de vreemdeling heeft aangevoerd. Uiteraard stelt de IND kwaliteitseisen aan COI, dit wordt verder toegelicht in hoofdstuk 4.

3. Het gebruik van COI binnen het asielproces

3.1 Wanneer wordt COI gebruikt

Het is niet verplicht om gebruik te maken van COI bij een beoordeling van de asielaanvraag en motivering van de beslissing. Toch is in de meeste zaken het gebruik van COI wel noodzakelijk om tot een goed besluit te komen. Door bronnen te gebruiken kan de IND ook aan de samenwerkingsplicht[3] voldoen. Binnen het asielproces kan op verschillende momenten gebruik gemaakt worden van COI. Het is van belang om zo vroeg mogelijk al COI te betrekken bij de behandeling van de asielaanvraag. Indien informatie al bij het gehoor wordt betrokken, bijvoorbeeld door de vreemdeling erop te wijzen dat afgelegde verklaringen al dan niet overeenkomen met het beeld dat in COI wordt weergegeven, geeft dit de vreemdeling de kans om te reageren op de COI. COI kan immers ondersteunend zijn aan de gestelde herkomst, nationaliteit en het asielrelaas, maar het kan ook leiden tot externe tegenstrijdigheden[4]. Het verdient de voorkeur een vreemdeling zo snel mogelijk te confronteren met externe tegenstrijdigheden zodat hij de kans krijgt hier op te reageren. Overigens blijft wel staan dat bewijsstukken die toezien op de persoon zelf en de verklaringen van de vreemdeling het belangrijkste uitgangspunt vormen bij de geloofwaardigheidsbeoordeling en externe tegenstrijdigheden dus niet zonder meer zullen leiden tot een afwijzing van de asielaanvraag.

---

[1] Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken, 25 mei 2020, Weten en wegen, een advies uitgebracht over het gebruik van landeninformatie in de asielpraktijk. https://www.adviescommissievoorvreemdelingenzaken.nl/publicaties/publicaties/2020/05/25/weten-en-wegen (geraadpleegd op 16 november 2020).
[2] Kabinetsreactie op het rapport weten en wegen van de ACVZ. 2 juli 2020. https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/07/02/tk-beleidsreactie-acvz-advies-weten-en-wegen (geraadpleegd op 16 november 2020).
[3] Zie artikel 4, eerste lid, Kwalificatierichtlijn.
[4] Over externe tegenstrijdigheden wordt, o.a., gesproken indien de verklaringen van de vreemdeling niet overeenkomt met het beeld dat geschetst wordt in COI.

Gebruik van COI tijdens gehoren

COI kan op verschillende manieren bijdragen aan de kwaliteit van een gehoor en daarmee de basis leggen voor een zorgvuldige geloofwaardigheidsbeoordeling in de besluitvorming. Zo kan bijvoorbeeld als voorbereiding op een gehoor informatie worden opgezocht over het herkomstgebied van de vreemdeling, om op basis hiervan nadere vragen te kunnen stellen over het herkomstgebied. Zeker wanneer de vreemdeling niet beschikt over documenten om zijn gestelde herkomst of nationaliteit te onderbouwen, kan COI een bijdrage leveren aan het verifiëren van de gestelde herkomst en nationaliteit. Dit kan worden gedaan door het stellen van vragen over de situatie in het land van herkomst, (culturele) gebruiken, geografische bepalingen, recente gebeurtenissen en dergelijke. Hierbij wordt rekening gehouden met het profiel van de vreemdeling door vragen te stellen waarvan redelijkerwijs verwacht mag worden dat de hij die zal kunnen beantwoorden. Ook kan COI een belangrijke bijdrage leveren aan het zorgvuldig uitvragen van de asielmotieven. Indien er COI beschikbaar is die toeziet op hetgeen de vreemdeling aanvoert als asielmotief (bijvoorbeeld religie, politieke activiteiten of gebeurtenissen, belangrijke (recente) ontwikkelingen in het land van herkomst), kan op basis hiervan vragen aan de vreemdeling worden gesteld waarmee hij of zij de gelegenheid krijgt zijn asielmotieven aannemelijk te maken.

Gebruik van COI binnen de besluitvorming

COI kan daarnaast worden gebruikt om een goed geïnformeerd en gefundeerd oordeel te kunnen geven over de geloofwaardigheid van de verklaringen ten aanzien van de identiteit, nationaliteit, herkomst en het asielrelaas en om de het risico op vervolging of ernstige schade bij terugkeer te beoordelen. Terwijl COI tijdens het horen wordt toegepast om de vreemdeling de gelegenheid te geven zijn verklaringen aannemelijk te maken, wordt COI vervolgens tijdens het beoordelen toegepast om te onderzoeken of de vreemdeling daadwerkelijk aannemelijke verklaringen heeft afgelegd. Dit kan met name van belang zijn indien de vreemdeling niet in het bezit is van documenten ter onderbouwing van zijn asielrelaas. COI kan bijdragen aan de beoordeling van de geloofwaardigheid van de verklaringen ten aanzien van de gestelde identiteit, nationaliteit, herkomst en het asielrelaas. Indien de verklaringen van de vreemdeling overeenkomen met beschikbare COI, kan dit ertoe leiden dat de verklaringen geloofwaardig worden geacht. Andersom kan COI afbreuk doen aan de geloofwaardigheid wanneer de verklaringen van de vreemdeling niet overeenkomen met het beeld dat wordt geschetst in COI. Ook kan COI iets zeggen over de plausibiliteit van de vermoedens van de vreemdeling over wat hem gezien de geloofwaardig geachte elementen bij terugkeer naar het land van herkomst te wachten staat. In die zin is COI ook van belang voor het bepalen van de zwaarwegendheid.

3.2 Het verzamelen van COI

Het is voor IND medewerkers mogelijk om een vraag over landeninformatie uit te zetten bij Team Onderzoek en Expertise Land en Taal (hierna TOELT), maar het is ook altijd mogelijk om zelf[5] naar COI te zoeken. Hierbij is het wel van belang dat er rekening gehouden wordt met de privacywetgeving en met de privacy van de vreemdeling. Het online invoeren van details aan de hand waarvan de identiteit van een vreemdeling zou kunnen worden achterhaald (zoals zijn naam of nationaal nummer) is vrijwel nooit veilig als je vanaf een gewone computer werkt, noch vanaf je eigen computer noch via het IND-netwerk. Indien je wilt zoeken op tot de persoon te herleiden gegevens dien je deze vraag dus altijd via TOELT uit te zetten.

[5] Als IND medewerker is het van belang dat je niet ingelogd bent op Google of een andere zoekmachine, dit leidt namelijk tot een vertekend zoekresultaat.

4. Kwaliteit van COI

4.1 Kwaliteitsindicatoren voor COI en indeling naar soort

Het European Asylum Support Office (hierna EASO) is een EU-organisatie die een coördinerende en ondersteunende rol vervult voor de COI-afdelingen van de immigratiediensten van de verschillende lidstaten van de EU. Er is geen rangorde in deze criteria aan te brengen. Het is ook niet zo dat als een bron op één van deze criteria slecht scoort, deze daarmee per definitie ongeschikt is om als relevante bron voor COI te gebruiken. Dit is volledig afhankelijk van de context. Tevens kan sprake zijn van enige overlap tussen de criteria. EASO heeft een methodologie ontwikkeld voor het gebruik van COI[6]. Hierin onderscheidt EASO voor de verschillende bronnen van COI de volgende kwaliteitsindicatoren:

- **Accuraatheid:** In hoeverre geeft de bron nauwkeurig en correct het feit weer waar het over gaat?.
- **Balans[7]:** Zijn er verschillende bronnen geraadpleegd, geeft dit een evenwichtig beeld? Wordt het onderwerp vanuit verschillende perspectieven bekeken?
- **Betrouwbaarheid**: Hoe is de geloofwaardigheid in te schatten van de bron ten aanzien van het specifieke onderdeel COI waar het om gaat?
- **Navolgbaarheid:** In hoeverre is het duidelijk hoe de bron aan zijn informatie kwam?
- **Neutraliteit[8]:** Is deze bron neutraal? Is de tekst geschreven vanuit een bepaald belang?
- **Objectiviteit:** Levert de bron een puur feitelijk verslag, of zitten factoren zoals bijvoorbeeld emoties, opvattingen, belangen, vooroordelen of andere subjectieve factoren de feitelijkheid in de weg?
- **Relevantie**: De bron moet nauw verbonden zijn met het feit of de kwestie.
- **Tijdigheid:** Is de plaats van de bron in de tijd de meest accurate? Met andere woorden: Als je geïnteresseerd bent in de situatie van vandaag, is de bron dan de meest recente bron die er is?
- **Traceerbaarheid[9]:** Is de bron die gebruikt wordt de primaire bron? Is de originele bron bekend? Indien mogelijk verwijzen naar de originele bron.
- **Transparantie:** In hoeverre is de informatie helder, begrijpelijk en ondubbelzinnig?

Indeling van bronnen naar herkomst

Hieronder wordt een overzicht geboden van de instellingen en organisaties die mogelijk bruikbare bronnen genereren die voldoen aan de in deze WI genoemde kwaliteitseisen. Bij de beoordeling of deze bronnen kunnen worden toegepast bij het horen en beslissen op asielaanvragen, kunnen de eerder genoemde kwaliteitsindicatoren in overweging worden genomen. Deze indeling naar herkomst van de bron impliceert geen kwaliteitsoordeel. Er valt geen rangorde aan te brengen in deze bronnen. Afhankelijk van het doel kunnen alle bronnen waardevol zijn. Het is wel altijd van belang om stil te staan bij wie de tekst heeft geschreven en met welk doel.

- **Intergouvernementele en supranationale instellingen**. Intergouvernementele instellingen zijn bijvoorbeeld de VN (en daartoe behorende organisaties zoals UNHCR, UNICEF), de NAVO en ECOWAS. Een voorbeeld van een supranationale instelling is de EU en daartoe behorende organisaties.
- **Nationale overheden**. Hierbij dient allereerst te worden gedacht aan Ministeries van Buitenlandse Zaken of migratiediensten van EU lidstaten en vergelijkbare landen. Instellingen als het Canadese Immigration and Refugee Board en het UK Home Office publiceren bijvoorbeeld COI over derde landen. Bij gebruik van informatie over een land die is opgesteld door de overheid van datzelfde land dient wel altijd kritisch worden bezien of hetgeen weergegeven in de tekst een objectieve

---

[6] EASO. *Country of Origin Information (COI) report methodology*. Juni 2019. https://coi.easo.europa.eu/administration/easo/PLib/2019_EASO_COI_Report_Methodology.pdf (geraadpleegd op 25 augustus 2020)
[7] Deze indicator is afkomstig uit een concept van een nieuwe EASO COI report methodology.
[8] Ibid
[9] Ibid

weergave van omstandigheden is. Immers zal dan bijvoorbeeld mogelijk sprake zijn van een subjectieve weergave van gebeurtenissen of censuur in berichtgeving over gebeurtenissen als mensenrechtenschendingen. Hierbij is van belang dat de vreemdeling veelal juist stelt dat voor deze autoriteiten te zijn gevlucht of dat zij verantwoordelijk zijn voor de mensenrechtenschendingen.

- **Niet-gouvermentele instellingen** (*Non Governmental Organisations* of ngo's). Zoals de naam al zegt, niet-gouvernementele organisaties zijn organisaties die niet zijn verbonden aan een nationale of supranationale overheid. In veel gevallen gaat het om organisaties die als missie hebben om voor een specifiek belang of een specifieke groep op te komen. Het is daarom steeds zaak om te beoordelen hoe de gegevens scoren op de voorgenoemde kwaliteitsindicatoren. Voorbeelden van betrouwbare niet-gouvernementele instellingen zijn Amnesty International, Human Rights Watch, Transparency International.
- **De academische wereld.** Medewerkers van universiteiten en andere onderzoeksinstellingen publiceren talloze boeken en artikelen die interessante COI kunnen bevatten. Academische publicaties zijn vaak "gefilterd" door middel van een zogeheten *peer review* (beoordeling door vakgenoten). In dat geval kan er in het algemeen van kan worden uitgegaan dat dergelijke publicaties betrouwbare informatie bevatten. Dat kan anders zijn indien de publicaties afkomstig zijn van academici uit landen die aan censuur doen.
- **Denktanks.** Academici kunnen ook werken in zogenaamde "denktanks". Deze denktanks hebben vaak een website waar wetenschappelijke experts artikelen over uiteenlopende onderwerpen publiceren. Denktanks kunnen een uitgesproken politieke signatuur hebben. Ook in dit geval is het zaak om te beoordelen hoe de gegevens scoren op de voorgenoemde kwaliteitsindicatoren. Voorbeelden van wetenschappelijke denktanks zijn The Jamestown Foundation, het Max Planck Institute en The Carnegie Endowment for International Peace.
- **De media**. De zogeheten "traditionele" media bestaan uit boeken, kranten en tijdschriften, en radio en televisie. Deze hebben als moderne pendant de "digitale" media, zoals e-books, websites van (al of niet betaalde) traditionele media, YouTube, enzovoort. Daarnaast zijn er ontelbare "outlets" op internet die niet uit de oude media zijn voortgekomen. Deze kunnen verschillende soorten informatie bevatten, van gedetailleerde documentaties – al dan niet onderbouwd met wetenschappelijke informatie- tot meningen van individuele personen op sociale media. Gelet hierop moet voorzichtigheid worden betracht bij het gebruik van dergelijke bronnen.

4.2 Zelf de kwaliteit van een bron beoordelen

Aan de hand van de hiervoor genoemde kwaliteitscriteria zal je van geval tot geval een oordeel moeten vormen over de kwaliteit van de COI die je tegenkomt of die de vreemdeling in brengt. We spreken in dit geval van valideren: het proces van het evalueren van een bron aan de hand van de kwaliteitscriteria. Dit blijft echter maatwerk en er kan niet op voorhand een rangorde van bronnen worden aangebracht. Wel kan het van belang zijn om toe te lichten waarom er gekozen is voor een bepaalde bron boven een andere bron. Het is niet nodig om bij voorbaat aan te geven waarom voor een bepaalde bron gekozen is, als hier door een vreemdeling expliciet naar gevraagd wordt, of als de vreemdeling (of diens gemachtigde) specifiek van een andere bron gebruik maakt dient hier wel een inhoudelijke reactie op gegeven te worden. Bij twijfel kan hier altijd contact met TOELT over gezocht worden, TOELT is deskundig op dit vlak.

Bij iedere bron moet aandacht worden besteed aan de vraag hoe deze scoort op de eerder genoemde kwaliteitsindicatoren (relevantie, betrouwbaarheid, objectiviteit, accuraatheid, tijdigheid, navolgbaarheid en transparantie). Belangrijk om te realiseren is dat er geen bronnen zijn die bij voorbaat uitgesloten kunnen worden. Of van een bron gebruik gemaakt kan worden zal altijd een individuele beoordeling blijven waarbij de kwaliteitsindicatoren evenals onderstaande vragen van belang zijn. Kom je een bron tegen, neem dan de tijd om deze te beoordelen aan de hand van de volgende vragen:

- **Wie** levert deze informatie? Is de bron bekend of is die anoniem? Wat is de reputatie van deze bron? Heeft deze bron specifieke kennis die hem een "expert" maakt? Heeft deze bron een vooringenomen reputatie? In welke context werkt deze bron? Heeft er een eigen onderzoek aan de informatievergaring ten grondslag gelegen, of wordt verwezen naar informatie van derden?
- **Wat** is de relevante inhoud die de bron levert? In welke mate is die gebaseerd op feiten en gedocumenteerd? Staat de inhoud helemaal los van de motivatie van de bron?
- **Waarom** komt de bron met deze informatie? Heeft de bron een agenda of een belang?
- **Hoe** wordt de informatie gepresenteerd en geformuleerd? Is de presentatie objectief en transparant? Is duidelijk hoe de bron onderzoek gedaan heeft of informatie vergaard heeft?
- **Wanneer** is de informatie verkregen en wanneer is die gepubliceerd?

De beoordeling van bronnen is uiteindelijk altijd maatwerk. Wel kunnen de volgende uitgangspunten gegeven worden:

- **Primaire en originele bronnen** verdienen de voorkeur boven secundaire bronnen. Een bekend fenomeen bij het gebruik van secundaire bronnen is het zogenaamde *round tripping*: secundaire bronnen die naar elkaar verwijzen in plaats van naar de originele of primaire bron. Dit kan gemakkelijk gebeuren als bronnen niet de moeite nemen om uit te zoeken waar de daadwerkelijke oorsprong van het verhaal ligt. Wanneer je dit kunt achterhalen heeft vermelding van die bron de voorkeur.
- Het gebruik van **meerdere bronnen** heeft de voorkeur. In de journalistiek geldt het adagium "één bron is géén bron". Maak je jezelf afhankelijk van één bron, dan ben je kwetsbaarder dan wanneer verschillende bronnen met dezelfde bevinding komen. Daarom geniet het altijd de voorkeur om gebruik te maken van meer dan één bron. Hierbij geldt natuurlijk wel dat vier bronnen die alle vier uit dezelfde hoek komen, bijvoorbeeld vergelijkbare belangen hebben, vaak minder overtuigend zullen zijn dan twee gelijksprekende bronnen die uit verschillende hoeken komen.
- **Openbare bronnen of anonieme bronnen.** Openbare bronnen hebben meestal de voorkeur boven anonieme bronnen. Het werken met anonieme bronnen heeft evidente nadelen. Anonieme bronnen kunnen slechts in uitzonderlijke gevallen bij een beoordeling gebruikt worden. Let wel; hiermee wordt niet gedoeld op vertrouwelijke bronnen waarvan bijvoorbeeld de Minister van Buitenlandse Zaken gebruik maakt bij het opstellen van een ambtsbericht. De identiteit van die bron is bekend, maar deze wordt om veiligheidsredenen of om redenen van privacy niet prijsgegeven[10]. Verder wordt er binnen de beslispraktijk bij de IND zeer terughoudend gebruikt gemaakt van anonieme bronnen.

5. Het verwijzen naar COI in beslisproducten

Aangezien vrijwel nooit zeker is of wat vandaag op internet staat er morgen nog steeds staat, is het belangrijk om de online COI informatie die je gebruikt bij de beoordeling van een asielaanvraag veilig te stellen. Dit kan gedaan worden door een pdf-bestand te maken van de internet-bron en deze in het dossier van de vreemdeling op te slaan.

De zorgvuldigheidseisen voor voornemens en beschikkingen schrijven voor dat alle COI waarnaar je in deze stukken verwijst, duidelijk en volledig wordt vermeld. Dit komt ook overeen met de aanbeveling uit het eerder genoemde ACVZ advies. Hoewel het niet noodzakelijk is dat bij elk gehoor of besluit gebruik gemaakt wordt van COI, draagt dit wel bij aan de houdbaarheid van een besluit. In dat kader is het volgende van belang.

---

[10] Voor ambtsberichten waarin gebruik is gemaakt van vertrouwelijke bronnen geldt dat de rechterlijke macht, indien dit noodzakelijk wordt geacht, onder geheimhouding inzage kan krijgen in de onderliggende stukken en de identiteit van de vertrouwelijke bron.

5.1 Standaardnotatie verwijzing

Verwijzingen naar bronnen worden gegeven in een standaardformaat waarin, in deze volgorde, de volgende gegevens worden genoemd:
- Naam van de auteur of organisatie.
- Titel van het artikel, rapport, de webpagina.
- Bladzijnummer.
- Datum van publicatie.
- URL (geraadpleegd op: datum).

In voornemens en beschikkingen kan in veel gevallen in een lopend betoog eenvoudig naar COI verwezen worden. Dit gaat het meest overzichtelijk door in de lopende tekst hooguit te verwijzen naar de meest elementaire gegevens, veelal de naam van de bron en de datum van publicatie, en de complete gegevens volgens de hierboven beschreven standaardnotatie te vermelden in een voetnoot (zie hieronder 1 voorbeeld van een boek en 1 ten aanzien van een website).

Fictief voorbeeld: Betrokkene heeft naar voren gebracht dat de autoriteiten van Servië geen uitkeringen verstrekken aan Roma omdat zij hen als tweederangs burgers zien. Overwogen wordt evenwel dat betrokkene deze stelling niet concreet heeft onderbouwd. Daarbij komt dat de Wereldbank in december 2018 heeft verwoord dat werkloosheidsuitkeringen (*unemployment benefits*) voor Roma in Servië gemiddeld 5 procent van hun totale inkomen vormden, tegen 1 procent voor niet- Roma, alsook dat kindertoeslag (*child and social allowance*) voor Roma in Servië gemiddeld 30 procent van hun totale inkomen vormt, tegen 6 procent voor niet- Roma. Pensioenen vormen voor Roma daarentegen 17 procent van het totale inkomen, tegen 49 procent voor niet-Roma. [1]
(1. World Bank Group, *Roma briefs Serbia*, blz. 8, december 2018)

Fictief voorbeeld: Betrokkene heeft verklaard dat hij door een buurvrouw is betrapt op homoseksuele handelingen met een medestudent. Hij vreest dat hij om die reden strafrechtelijk vervolgd zal worden. Ook vreest hij dat wijkgenoten hem zullen mishandelen.

Naar aanleiding hiervan wordt in de eerste plaats overwogen dat homoseksuele handelingen in Georgië niet strafbaar zijn.[1] Strafrechtelijke vervolging op deze grond is daarmee niet aan de orde. Voorts wordt het volgende overwogen. [enz.]
(1. International Lesbian and Gay Association (ILGA). *State-Sponsored Homophobia 2019: Global Legislation Overview Update*. December 2019, blz. 41. https://ilga.org/downloads/ILGA_World_State_Sponsored_Homophobia_rep)ort_global_legislation_ overview_update_December_2019.pdf (geraadpleegd op 5 juni 2020).)

Soms werkt het beter om in de lopende tekst alle details van de bronnen te noemen. Dit kan bijvoorbeeld aan de orde zijn als COI onderdeel is geworden van hetgeen waarover betrokkene (c.q. zijn gemachtigde) en de IND twisten. Is er een veelheid aan COI-bronnen die je in het voornemen of de beschikking wilt bespreken dan is het waarschijnlijk overzichtelijker om in de lopende tekst een lijst met bronnen op te nemen. Je hebt hierin als auteur de nodige redactionele vrijheid, zolang iedere bron waarnaar je verwijst maar volledig wordt beschreven.

- **Citeren.** Het is goed mogelijk om een passage afkomstig uit een COI-bron in een voornemen of beschikking te citeren. Uiteraard plaats je deze tekst tussen aanhalingstekens (ook nog cursiveren is niet nodig) en verwijs je naar de bron. Meestal is ook hiervoor een voetnoot de overzichtelijkste oplossing. Probeer lange citaten te voorkomen; vaak kan dit door minder relevante passages weg te laten en deze te markeren met [..].

Een andere optie is om slechts enkele kernzinnen te citeren en de rest in eigen woorden samen te vatten, met verwijzing jaar de bron. Er geldt geen specifieke voorkeur voor de ene manier boven de andere. Het is van belang dat er goed verwezen wordt naar de bronnen.

5.2 Gebruik maken van bronnen in een andere taal

Veel van de COI waar in de praktijk naar verwezen wordt is niet in het Nederlands opgesteld. Een risico met het vertalen van een bron is dat er een deel van de essentie van de tekst verloren gaat in de vertaling. Toch kan er gebruik gemaakt worden van deze bronnen. Indien er in een voornemen of een besluit verwezen wordt naar een bron in een andere taal, voor zover het gaat om bronnen in een andere taal dan Engels, Duits of Frans, is het van belang dat hier een vertaling van beschikbaar wordt gesteld.